

جدول شماره ۱. دسته‌بندی هشت‌گانه تحلیل کاریکاتورهای موردبررسی

ردیف	موضوع	زیرموضوع
۱	کتاب	الف) نکات منفی درباره کتاب
		ب) نکات مثبت درباره کتاب
۲	مطالعه	الف) نکات منفی درباره مطالعه
		ب) نکات مثبت درباره مطالعه
		ج) گسترش فرهنگ مطالعه
۳	کتابدار	الف) ویژگی‌های کار کتابداران
		ب) شخصیت کتابدار
۴	کتابخانه	الف) اداره کتابخانه
		ب) تجهیزات کتابخانه
		ج) امانت بین کتابخانه‌ای
		د) رعایت سکوت در کتابخانه
		هـ) دیرکرد منابع کتابخانه‌ای
		و) منابع کتابخانه‌ای
		ز) حفاظت از منابع کتابخانه‌ای
۵	عوامل مؤثر در تهیه کتاب	ح) مراجعان کتابخانه
		ت) کودکان
		الف) نشر
		ب) توزیع
		ج) نویسنده
۶	کتابداری	د) تغییر شکل ظاهری کتاب در طول تاریخ
		۷ اطلاعات
		۸ اینترنت و اطلاع‌رسانی

تحلیل محتوای کاریکاتورها

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، نتیجه تحلیل‌ها و برخی از گوشزدهای راهبردی به شرح زیر است.

۱. کتاب

الف) نکات منفی درباره کتاب

دنیای خالی از کتاب انسان‌ها و بی‌اهمیت تلقی کردن کتاب در زندگی

نگرش‌های مختلفی درباره کاریکاتور وجود دارد؛ از دیدگاه برخی بسیار آشنا و پیش‌پاافتاده به نظر می‌رسد و این دسته خود را نیازمند به دانستن معنای آن نمی‌دانند؛ عده‌ای دیگر می‌گویند نقش ساده‌ای است که می‌توان از سر تفریح و تفنن، لحظه‌ای بر آن خندید و گذشت؛ و دسته سوم معتقدند که وسیله بیانی نیرومندی است که سرعت تأثیر و نفوذ آن با هیچ وسیله بیانی دیگر قابل مقایسه نیست (لطیفی، بی‌تا). بنا به نگرش سوم، کاریکاتور در حالی که به بیان واقعیت می‌پردازد، می‌تواند انتقادی‌ترین مفاهیم را به طنزآمیزترین شیوه منتقل می‌کند و می‌تواند یک واقعیت تلخ را به شیواترین زبان به افراد انتقادناپذیر یا کمترانتقادپذیر انتقال دهد. دیدگاه این پژوهش، از نوع نگرش سوم است. یعنی به بیان واقعیت‌ها از نظر کاریکاتور توجه خاصی شده است. بنابراین، هدف این پژوهش تحلیل محتوای نکات مثبت و منفی کاریکاتورهای ایرانی و خارجی با مضمون‌های کتاب، کتابخانه و کتابداری است. این هدف در گفته توفان^{۱۱} مستتر است: «کاریکاتور صرفاً یک جوک نیست، بلکه سلاح تغییر و اصلاح در جامعه است» (نقل‌شده در حفیظ، ۲۰۰۶). بر این اساس، نگارندگان این مقاله برآنند که بحث یا مناظره درباب مباحث مرتبط با کتابداری را برانگیزانند. تفکر انتقادی را ترویج دهند، توجه کتابداران را به مضامین مصور در کاریکاتورهای موردبررسی جلب کنند، و کتابداری را به منزله یک حرفه جذاب و باارزش تبلیغ کنند.

هدف

هدف از تحلیل کاریکاتورها در این پژوهش، شناخت جنبه‌های بحث‌نشده و کمتربحث‌شده در رشته کتابداری است؛ با این نیت که شناسایی محتوای کاریکاتورهایی با مضمون کتاب، کتابخانه و کتابداری بتواند تأثیری در ارائه راهکارهایی مناسب و کارآمد برای رفع کمبودها و نواقص این رشته و حوزه‌های وابسته آن داشته باشد. با توجه به این مطلب، انتظار می‌رود که کتابداران با دقیق شدن در تحلیل محتواها و با توجه به میزان علاقه‌شان به کسب جایگاه بهتر این رشته در میان اقشار مختلف جامعه، بتوانند در این زمینه فعالیت بیشتر و مؤثرتری کنند و جایگاه واقعی رشته کتابداری، کتاب و کتابخانه را به جامعه بشناسانند.

روش اجرای پژوهش

جامعه پژوهشی متشکل از ۲۵۵ کاریکاتور با محتوای کتاب، کتابخانه و کتابداری گردآوری شده است. کاریکاتورهای مورد بررسی، اعم از ایرانی و خارجی، از طریق چند سایت^{۱۲} به دست آمده و تعدادی از آنها را نیز در راستای هدف این پژوهش، خانم کاشی نهنجی طراحی کرده است^{۱۳}. با استفاده از روش تحلیل محتوا، ابتدا هر کاریکاتور به صورت مجزا تحلیل شد. سپس، این تحلیل‌ها با توجه به مضامین دربرگیرنده کاریکاتورها و با توجه به مسئله اصلی این پژوهش که می‌گوید: «کاریکاتورهای موردبررسی از نظر مضمون و محتوا بیشتر به چه موضوعاتی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی پرداخته‌اند؟»، در هشت گروه و هر کدام در چند زیرگروه دسته‌بندی شده است. این دسته‌بندی به صورت فشرده، در جدول شماره ۱ قابل مشاهده است.

بشر امروز؛ ناآشنا بودن بسیاری از انسان‌ها با کتاب از نکات منفی مطرح درباره کتاب است. دسته‌ای بر این عقیده‌اند که میزان محبوبیت یک فرد بستگی به اندازه مجموعه کتاب‌های آن فرد دارد؛ بسیاری از مردم کتاب را برای خواندن نمی‌خرند، بلکه فقط برای نگهداری خریداری می‌کنند و به درستی آن حفظ نمی‌کنند؛ دسته‌ای به سراغ کتاب‌هایشان نمی‌روند، مگر اینکه چیزی در آن گم کرده باشند، مانند پول یا یک شیء قیمتی؛ همچنین از کتاب استفاده‌های نامناسب می‌شود مثل افزایش آتش بخاری، متکا، چتر، بادبزن؛ اینها نکات منفی مطرح دیگر درباره کتاب است.

ب) نکات مثبت درباره کتاب

کتاب عضو جدایی‌ناپذیر زندگی انسان است، مانند دندان که یک عضو ضروری حیات است، یا مانند کمک‌های اولیه و امدادی؛ کتاب آنقدر ارزش دارد که حتی در بدترین شرایط هم از آن به خوبی محافظت و نگهداری باید کرد و آن را عزیزتر از جان شمرد؛ کتاب همچون لباس که پوشش بدن است اهمیت دارد و نگهداری صحیح آن بسیار مهم است؛ برتری کتاب نسبت به انسان این است که «اگرچه انسان می‌میرد و نابود می‌شود، اما کتاب باقی می‌ماند»؛ هنوز کتاب ارزش و اعتبارش را نسبت به رایانه و جلوه‌های الکترونیکی منبعث از آن حفظ کرده است.

۲. مطالعه

الف) نکات منفی درباره مطالعه

بسیاری از افراد فقط حالت (ژست) مطالعه را به خود می‌گیرند و تظاهر به مطالعه می‌کنند. در این نوع مطالعه، چشم نوشته‌ها را می‌بیند، اما حواس جای دیگری است. نوعی از مطالعه از روی عادت است و بهره‌ای از آن نصیب خواننده نمی‌شود؛ روش‌های نادرست مطالعه و انتقال اطلاعات به مغز، عادت نداشتن به مطالعه به صورتی که انگار قرص خواب است یا اینکه، بیشتر افسشار جامعه با هر سطح سواد به مطالعه فال، داستان و رمان علاقه خاصی دارند تا مطالعات علمی؛ جایگزین شدن سرگرمی‌هایی مانند تماشای تلویزیون و گوش دادن به موسیقی به جای مطالعه در نسل کودک و تفاوت سرگرمی‌ها در کودکان و بزرگسالان همگی موارد مطرح شده درباره مطالعه از دیدگاه منفی است.

ب) نکات مطرح مثبت درباره مطالعه

مطالعه غذای عقل و روح است و نان غذای شکم و جسم؛ اینکه کدام مهم‌تر است مورد سؤال است. میزان مطالعه در جامعه برای انسان ارزش و احترام می‌آورد، همان قدر که نوع لباس پوشیدن ارزش و احترام می‌آورد؛ تقویت حافظه، شکوفایی عقل، رشد و باروری عقل، افزایش دانش و پوشش عقل همگی ویژگی‌هایی هستند که در کاریکاتورهای مورد توجه قرار گرفته و کتاب همچون قطعه پازلی گمشده در مغز انسان مطرح شده که با مطالعه این پازل تکمیل می‌گردد و در واقع، بخش مهمی از اطلاعات و آگاهی‌های مغز انسان با مطالعه به دست می‌آید؛ لطافت روح، یافتن اشتراکات احساسی و عاطفی بین انسان‌ها، آزادی روح، احساس سبکی و پرواز، فاصله گرفتن از دنیای واقعی و سیر در دنیای آرزوها و تخیلات و در نهایت غنی‌سازی روح و احساس

از طریق مطالعه موجب می‌شود. در پس مطالعه، روح انسان از قید زندان جسم و مشکلات دنیای واقعی آزاد شده و برای شروع دوباره کارهایش انرژی تازه‌ای کسب می‌کند؛ وقتی مطالب کتاب‌ها خوب و واقعی بیان شود، خواننده می‌تواند با آن ارتباط برقرار کرده، در محتوای آن شناور شده و آنچنان در آن غرق شود که شرایط حاضر را فراموش کند و این موجب افزایش عمق بهره‌وری از مطالب کتاب خواهد شد؛ تأمل در محتوای کتاب‌های مطالعه‌شده و آگاهی‌های کسب شده از آن توسط خواننده موجب بازدارندگی از رفتن به راه غلط و نمایاندن راه درست به انسان می‌شود. مطالعه همچون چشم عمل می‌کند و چراغ و راهنمای انسان می‌شود. در نهایت، افزایش آگاهی و دانش ناشی از مطالعه، پله ترقی و راهگشا به سوی آینده‌ای بهتر برای تصمیم‌گیری‌های مناسب‌تر است. بنابراین، برای رسیدن به این هدف، غنی‌تر کردن محتوای کتاب‌ها ضروری است و از آن ضروری‌تر، انتخاب کتاب‌ها و منابع اطلاعاتی مناسب که کتابداران در این زمینه، پیشینه درخشانی دارند و می‌توانند در این انتخاب درست، سودمند باشند.

با توجه به بررسی محتوای گروهی از کاریکاتورها، دسته‌ای علاقه شدیدی به مطالعه دارند و از هر فرصتی برای مطالعه استفاده می‌کنند. حتی در بدترین شرایط هم این عمل را ترک نمی‌کنند، که از آنها به عنوان کرم کتاب^{۱۴} یاد شده است. برای این کرم‌ها، مطالعه هر چند ساعت که باشد، باز هم کم است.

مطالعه و کسب اطلاعات باعث پوشیده شدن نقاط ضعف انسان در مباحث علمی می‌شود، و همچون غریق نجات، سپر و محافظی در مباحث علمی عمل می‌کند. البته در این گروه از کاریکاتورها، خاطر نشان شده است که تنها راه کسب اطلاعات، مطالعه نیست، بلکه کسب اطلاعات از رسانه‌های صوتی و تصویری از جمله تلویزیون، در ارتقای آگاهی‌ها بسیار مؤثر است.

مطالعه مختص افسشار خاصی از جامعه نیست. همه افسشار به مطالعه و کسب دانش نیازمندند و از آن، برای تصمیم‌گیری و ارائه راه‌حل در مسائل بهره می‌برند. با مطالعه، هزاران سؤال در ذهن ایجاد می‌شود. برای پاسخ به سؤال‌ها وقتی مطالعه بیشتر صورت می‌گیرد، نه تنها به پاسخ سؤال‌ها می‌رسیم، بلکه به دانش جدید هم دست می‌یابیم و میزان دانش ما هم افزایش می‌یابد.

دسته‌ای از مطالعه به عنوان یک سرگرمی و برای پرکردن اوقات فراغت استفاده می‌کنند. دسته‌ای به موضوعات و مباحث خاصی علاقه دارند و به صورت موضوعی مطالعه می‌کنند. در کل، مطالعه ممکن است علمی باشد یا برای تفنن و یا هر نوع دیگر. اما، مسلم این است که هر کس به سبک خودش مطالعه می‌کند و یاد می‌گیرد. مطالعه، راهی برای غنی کردن فقر روح و مغز انسان است. انواع کتاب‌ها برای انواع انسان‌ها با شرایط جسمی سالم و معلول وجود دارد و نیاز اطلاعاتی افسشار مختلف جامعه متفاوت است. پس نیاز به چاپ کتاب‌های مختلف با موضوعات و اطلاعات گوناگون وجود دارد. بر این اساس، می‌توان بهره‌بردن از کتاب را همچون ماهیگیری یا یافتن گنج قلمداد کرد.

از ظاهر، سن و یا تعداد کتاب‌های یک فرد نمی‌توان میزان اطلاعات و مطالعه او را سنجید. بلکه مقیاس سنجش، میزان علمی است که فرد در حافظه‌اش دارد، نه در کتابخانه‌اش. بر مبنای این

مطالعه و کسب

اطلاعات باعث

پوشیده شدن نقاط

ضعف انسان در

مباحث علمی می‌شود،

و همچون غریق نجات،

سپر و محافظی در

مباحث علمی عمل

می‌کند

و از انتقادهایی که بر مدیریت کتابخانه وارد شده می‌توان به عدم نمایش کتاب‌های جدید برای مشاهده مخاطبان و افتتاح کتابخانه قبل از وجود منابع اطلاعاتی و تنها با وجود تجهیزات، که بر ناهماهنگی مدیریتی دلالت دارد، اشاره کرد؛ نیز، درباره کتابخانه‌های زندان و اینکه این کتابداران در نوع رفتار و انتخاب سیاست موردنظر با زندانیان سردرگم هستند، مضامینی وجود دارد.

ب) تجهیزات کتابخانه

عدم انتخاب تجهیزات مناسب با نیاز مراجعه‌کننده، انتخاب نامناسب اندازه قفسه‌ها با قد مراجعه‌کنندگان و کتابداران و عدم رعایت اصول ایمنی در چیدمان کتابخانه، موارد مطرح درباره تجهیزات کتابخانه‌ای است.

ج) امانت بین کتابخانه‌ای

با امانت بین کتابخانه‌ای دست‌یابی به منابعی از یک شعبه دیگر به راحتی امکان‌پذیر می‌شود. اما اگر سیستم سنتی باشد و الکترونیکی نباشد، ممکن است دسترسی به منابع موردنظر زمان زیادی به طول انجامد.

د) رعایت سکوت در کتابخانه

رعایت سکوت، به‌عنوان یکی از قوانین کتابخانه، بسیار موردتأکید قرار گرفته است. این تأکید تا حدی است که به‌صورت طنز، در یکی از کاریکاتورها بیان شده که حتی اگر کسی بخواهد خودکشی کند، در چنین شرایطی نیز سکوت باید رعایت شود. بهره و هدف اصلی از این سکوت برای مطالعه است، اما عده‌ای از آن برای رسیدن به مقاصد شخصی که نیاز به محیطی ساکت دارند و در هیچ جای دیگری غیر از کتابخانه یافت نمی‌شود، سوءاستفاده می‌کنند. در بعضی مواقع، با وجود تأکید بر سکوت، کتابداران خود را از این امر جدا می‌دانند.

ه) دیرکرد منابع کتابخانه‌ای

مراجعان در مواجهه با جریمه‌های دیرکرد طبق دیدگاه کاریکاتورها، دو نوع رفتار از خود نشان می‌دهند؛ یا آگاهانه برخورد می‌کنند و خود جریمه را بدون تذکر کتابدار پرداخت می‌کنند یا دلیل تأخیر خود را توجیه می‌کنند تا جریمه پرداخت نکنند. برخی از کتابداران درباره جریمه تأخیرها بسیار سخت‌گیری می‌کنند. در روش سنتی اداره کتابخانه، آگاهی از آمار تأخیرها به‌دلیل نبود سیستم جامع الکترونیکی دشوار است.

و) منابع کتابخانه‌ای

کتابخانه با شکل‌های مختلف منابع از عهد باستان تاکنون وجود داشته است، از الواح گلی تا کتاب‌های الکترونیک. در هر کتابخانه‌ای انواع منابع با توجه به نوع مراجعان وجود دارد. همیشه برخی از منابع کتابخانه به‌دلیل مختلف توسط مراجعان از بین رفته و می‌رود. یکی از سیاست‌های موردنظر برای تهیه منابع کتابخانه‌ای سانسور است. در کاریکاتورها به وجود منابع ضد و نقیض در کنار هم در یک کتابخانه توجه شده مانند *who's not who's who*، *who's* و *who's who*، یا کتاب قانون و کتاب راه‌های فرار از قانون در کنار

معیار، کسی می‌تواند رهبر و هدایت‌گر گروهی باشد که علمش بیشتر است.

ج) گسترش فرهنگ مطالعه

با مطالعه در اماکن عمومی مانند پارک‌ها و ایستگاه‌های اتوبوس برای پرکردن اوقات فراغت و به‌تعبیر بهتر، غنی‌سازی اوقات فراغت، دیگران نیز به این کار ترغیب می‌شوند و از هم الگوپذیری می‌کنند. وقتی فردی خود به مطالعه علاقه‌مند باشد، می‌تواند الگویی باشد برای اشاعه فرهنگ مطالعه به اطرافیانش. تبلیغ در امور مورداً علاقه جوانان و اقشار مختلف مردم مانند استفاده از کتاب در طراحی مد لباس و بهره‌گیری از نمادها و تندیس‌های مربوط به مطالعه در شهرها و روستاها و نصب آنها در اماکن عمومی پرفت‌وآمد، می‌تواند در گسترش فرهنگ مطالعه مؤثر باشد.

۳. کتابدار

الف) ویژگی‌های کار کتابداران

کتابداران با ارائه نشانی دقیق محل منابع تعجب مراجعه‌کننده را برمی‌آورند. این نشان‌دهنده کار روزمره و تکراری کتابداران است که گاهی اوقات موجب گله‌مندی مراجعان می‌شود و تعدادی از آنها درخواست تغییر در روال کار کتابخانه را دارند. از جهتی کار جسمی کتابداران در کتابخانه، یعنی جابه‌جایی روزمره منابع و کتاب‌های سنگین و عدم درک از سوی مراجعه‌کننده، درآمد ناکافی و تأثیر متفاوت دیدگاه‌های کتابداران همکار در نحوه اداره کتابخانه از مواردی است که برای کتابداران مطرح است.

ب) شخصیت کتابدار

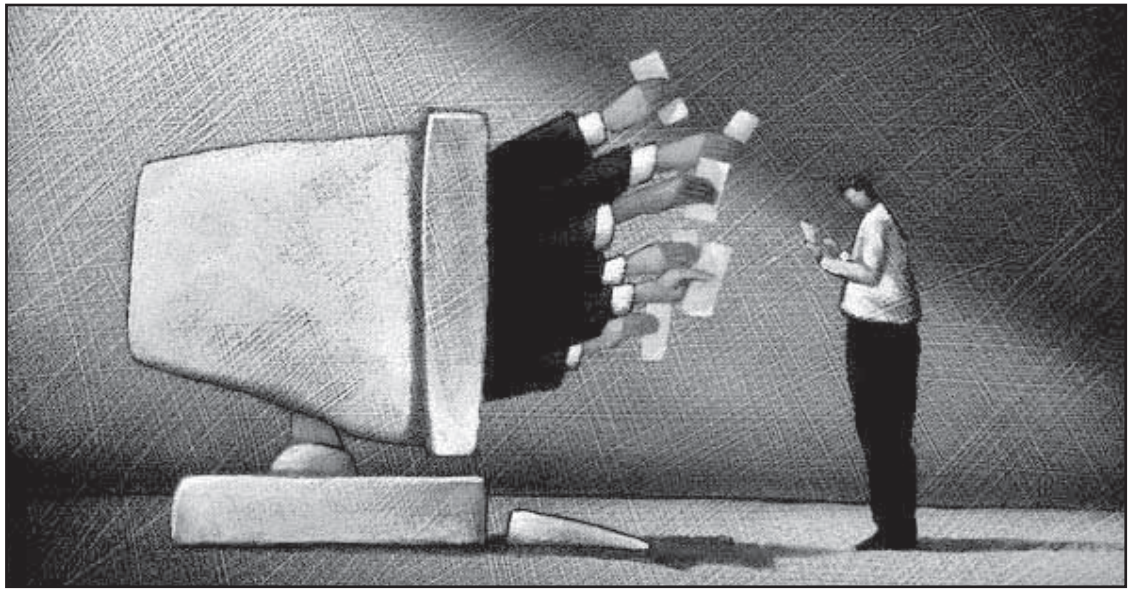
دیدگاه‌هایی که نسبت به کتابداران در کاریکاتورها مطرح است، بی‌حوصلگی و عصبانیت کتابدار در رفتار با مراجعان و جدی بودن آنها و خشک بودن فضای کتابخانه حتی در کتابخانه‌هایی با منابع طنز است.

در مجموع، با عنایت به اینکه یکی از عناصر اصلی فرایند اطلاع‌رسانی، کتابداران محسوب می‌شوند، از دیدگاه مدیریت منابع انسانی، اجرای مطالعاتی برای تقلیل این نقیصه یعنی بهینه‌سازی شخصیت علمی و عملی کتابداران و یافتن راهکارهایی برای کاهش فرسودگی شغلی^{۱۵} ایشان که بی‌شک، رضایت بهتر کاربران را به‌همراه خواهد داشت، الزامی به‌نظر می‌رسد.

۴. کتابخانه

الف) اداره کتابخانه

وجود چندین قانون متفاوت درباره انجام یک کار واحد، رده‌بندی و سازمان‌دهی منابع و تهیه فهرست راهنما برای جست‌وجو در قفسه‌ها، و وجود سیستم باز برای اینکه مراجعان راحت‌تر بتوانند به منابع موردنظرشان دست یابند. از دیگر موارد مطرح، جلوگیری از ورود مخاطبان ناآشنا به مخزن برای به‌هم‌نخوردن نظم کتاب‌های چیده‌شده در قفسه‌ها؛ درباره مدیریت بهینه کتابخانه‌ها، وجود بخش اطلاعات (اطلاع‌رسانی) در کتابخانه برای راهنمایی مراجعان و ارائه خدمات به مخاطبان طبق سیاست مؤسسه مادر کتابخانه مطرح است

**یکی از راه‌های
علاقه‌مند کردن کودک
به مطالعه، قصه‌گویی
برای آنها از دوران
کودکی است. راه
دیگر، معرفی کتاب
به کودک به‌عنوان
اسباب‌بازی و ایجاد
بازی‌های خلاق
با کتاب توسط
بزرگ‌ترهاست.
الگوپذیری کودک
از بزرگ‌ترهایی که
مطالعه می‌کنند، به‌ویژه
والدین بسیار زیاد
است**

بسیار زیاد است. عادت‌دادن کودک به مطالعه از همان زمان کودکی می‌تواند از سوی مادر آغاز شود. کودک اگر کتاب را به‌عنوان یک دوست خوب بشناسد و در تمام کارهای روزمره آن را به‌همراه داشته باشد، حتی در بازی‌ها، هنگام خواب و نظایر آنها می‌تواند او را به مطالعه کتاب علاقه‌مندتر سازد. بخشی از آمادگی کودک برای مطالعه از طریق آموزش و تعلیم و تربیت در مدرسه به‌دست می‌آید و نقش معلم در این امر بسیار پررنگ است. اما وادار کردن کودک به مطالعه تأثیری در او نخواهد داشت.

براساس این گروه از کاریکاتورها، کتابداران گاهی اوقات رفتار نامناسبی با کودکان دارند. عدم اعتماد و آزادنگذاشتن کودکان در استفاده از کتابخانه و کنترل مستقیم و دائمی آنها از سوی کتابدار می‌تواند تأثیر منفی در علاقه آنها در استفاده از کتابخانه بگذارد. کتابداران اگر بخواهند توجه کودکان را به کتابخانه جلب کنند، باید به آنها اعتماد داشته باشند. آنان را با قوانین حاکم بر کتابخانه آشنا نمایند، به درخواست‌های کودکان همچون بزرگسالان توجه نشان دهند و توانایی پاسخ به کنجکاوی‌های کودکان را در خود تقویت کنند.

۵. عوامل مؤثر در تهیه کتاب

(الف) نشر

تخریب محیط زیست با قطع بی‌رویه درختان موجب نابودی محیط زیست می‌شود، سرعت نشر به دو شیوه چاپی و الکترونیکی افزایش یافته است، اما روند نشر از شیوه چاپی به شیوه الکترونیکی تغییر شکل یافته و برای نشر یک کتاب باید مراحل طی شود. در تعدادی از کاریکاتورها شیوه‌هایی برای نشر کتاب بیان شده است، مانند کتاب‌بافی، کتاب‌دوزی، کتاب‌سازی، آهنگری کتاب و ... که می‌توان آنها را شیوه‌های خلاقانه نشر کتاب نامید و سرانجام، می‌توان «عدم رعایت قانون حق مؤلف در حوزه نشر» را نام برد.

(ب) توزیع

دسترسی به کتاب‌های منتشرشده به‌علت شمارگان محدود کتاب‌ها و توزیع نامناسب آنها مشکل است.

هم. منابعی که مربوط به سیاست یک ملت است و منابعی که از اسرار زندگی مردان بزرگ سخن می‌گوید. بعضی از مراجعان از منابع سانسور به‌صورت کامل آگاهی دارند و کتابخانه بهتر است قوانین رفتار با این افراد را به‌صورت دقیق مشخص کند.

(ز) حفاظت از منابع کتابخانه‌ای

وجود حیوانات مودی، مانند موش از زمان ساخت کتابخانه و آثار تخریبی خوردن و آشامیدن در کتابخانه بر روی منابع، مسائلی هستند که عدم محافظت صحیح از منابع کتابخانه را مطرح می‌کنند.

(ح) مراجعان کتابخانه

با توجه به نوع کتابخانه، اقبال مختلفی به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنند. از نکات مطرح در کاریکاتورها، کم‌شدن تعداد مراجعان به کتابخانه است. برای جذب مراجعان بیشتر، راهکارهایی ارائه شده از جمله برگزاری برنامه‌های جانبی فرهنگی در کتابخانه، نوشتن پیام‌های فرهنگی و نصب آنها بر دیوارها، قفسه‌ها و تابلوی اعلانات کتابخانه، چیدمان ظاهری کتاب‌ها به شیوه‌های خلاقانه و طراحی ساختمان‌های کتابخانه با ظاهری متفاوت، شناسایی علایق مخاطبان توسط کتابدار، نوع پوشش کتابدار، رفتار صمیمانه و دوستانه کتابدار با مراجعه‌کننده و رفتار دوستانه و غیررسمی کتابدار.

(ت) کودکان

علاقه به دانستن در انسان از دوران جنینی وجود دارد. هدایت این امر در مسیر صحیح بسیار مهم است. امروزه، کودکان از دوران کودکی با اینترنت و رایانه آشنا هستند و عضوی جدایی‌ناپذیر از زندگی آنهاست. آشنایی با کتاب، مطالعه و کتابخانه اگر به‌طور صحیح از کودکی آغاز شود، بسیار مؤثرتر خواهد بود، تا اینکه آغاز این حرکت از سنین بالاتر باشد.

یکی از راه‌های علاقه‌مند کردن کودک به مطالعه، قصه‌گویی برای آنها از دوران کودکی است. راه دیگر، معرفی کتاب به کودک به‌عنوان اسباب‌بازی و ایجاد بازی‌های خلاق با کتاب توسط بزرگ‌ترهاست. الگوپذیری کودک از بزرگ‌ترهایی که مطالعه می‌کنند، به‌ویژه والدین

ویراستاران گرفته تا آمایشکاران^{۱۷} همچون ناشران و کتابداران به لحاظ سازمان‌دهی و موزعان^{۱۸} همچون ناشران، کتاب‌فروشان و کتابداران، زحمات بسیاری را متحمل می‌شوند.

۸. اینترنت و اطلاع‌رسانی

اینترنت منبع اطلاعات است. مجموعه‌ای از دانش بشری است. بنابراین، منبع معتبری برای دانش است که به صورت یک کل نمایان می‌شود. در واقع، اینترنت یک فرامرجع است^{۱۹}. از جمله امکانات اینترنت که زیاد مورد استفاده محققان قرار می‌گیرد، موتورهای جست‌وجو هستند. از محققان تازه‌کار (مبتدی) گرفته تا محققان بزرگ (خبره) همگی از آن بهره می‌برند. اطلاع‌رسانی در همه اعصار وجود داشته و هدف از تشکیل انواع کتابخانه‌ها و تولید ابزار نوشتن از الواح گلی سومریان تا اینترنت امروز، اطلاع‌رسانی بوده است. اطلاع‌رسانی در گذشته شفاهی بوده و امروزه بیشتر به صورت نوشتاری است. مغز متخصصان اطلاع‌رسانی و محققان مثل یک آرشیو اطلاعات است که از اینترنت دریافت شده است.

نتیجه‌گیری

تعداد مضامین کاریکاتورها در دسته‌بندی هشت‌گانه در مجموع ۲۸۳ مورد است. وجود اختلاف ۲۸ موردی بین تعداد کاریکاتورها و تعداد این مضامین به دلیل دربرداشتن مفاهیم چندگانه مرتبط با چند مورد از دسته‌بندی‌ها در یک کاریکاتور مشترک است. فراوانی و رتبه‌بندی کاریکاتورها در دسته‌بندی هشت‌گانه در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول شماره ۲. فراوانی و رتبه‌بندی کاریکاتورهای مورد بررسی بر حسب مضمون

رتبه‌بندی	فراوانی	موضوع
۸	۲	کتابداری
۷	۲۱	اطلاعات
۶	۲۲	کتابدار
۵	۳۵	عوامل مؤثر در تهیه کتاب
۴	۴۰	کتاب
۳	۵۰	کتابخانه
۲	۵۳	اینترنت و اطلاع‌رسانی
۱	۶۰	مطالعه

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد کاریکاتورها در حوزه مطالعه و کمترین آنها در حوزه کتابداری طراحی شده‌اند.

این پژوهش در جنبه هنری به‌طور عام، و کاریکاتور به‌صورت خاص ارائه شده است. همچنین نمایانگر مسائلی است که در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح هستند. کاریکاتورها به بیان نقاط

ج) نویسنده

نویسندگان و تولیدکنندگان کتاب‌ها برای تولید و نشر کتاب زحمت فراوان می‌کشند. اما اطرافیان قدر این گنج بزرگ را نمی‌دانند و بهره‌کافی از آن نمی‌برند. کیفیت و کمیت محتوای کتاب‌های منتشر شده با علاقه، مطالعه و زمانی که نویسنده برای نوشتن آن صرف کرده است، ارتباط مستقیم دارد و بیان نویسنده می‌تواند در تأثیرگذاری بیشتر یک کتاب مؤثر باشد. عامل دیگر، ویرایش است که اگر با مدیریت صحیح صورت نپذیرد، می‌تواند در محتوای اصلی متن تغییرات بسیاری ایجاد کند. یکی از راه‌های نوشتن کتاب، کنارهم گذاشتن بخش‌هایی از کتاب‌های مختلف و ایجاد یک کتاب جدید است. درآمد کم نویسندگان و اینکه نویسندگی به‌تئهایی نمی‌تواند یک شغل محسوب شود و با آن نمی‌توان امرار معاش کرد. در نهایت، شهرت نویسنده و میزان تبلیغات خود نویسنده در میزان فروش کتاب مؤثر است. این نکته نیز مطرح است که علاقه به خرید کتاب‌های غیرعلمی بیشتر از خرید کتاب‌های علمی است.

د) تغییر شکل ظاهری کتاب در طول تاریخ

در هر دوره‌ای از تاریخ، کتاب تولید می‌شده، اما در هر دوره‌ای از زمان به‌شیوه خاص خود بوده است. از این‌رو، در طول تاریخ، شکل ظاهری کتاب‌ها از الواح گلی تا کتاب الکترونیک تغییر کرده است. امروزه، دوره کتاب چاپی در حال پایان یافتن است و کتاب الکترونیکی جایگزین آن شده، و البته، عده‌ای از مردم هنوز از این تغییرات آگاهی ندارند. در قالب برخی از کاریکاتورها، مزایای کتاب الکترونیک نسبت به کتاب چاپی ذکر شده مثل سرعت بیشتر نشر کتاب الکترونیک از نشر کتاب چاپی، فضای کم و جابه‌جایی راحت‌تر کتاب الکترونیک. همچنین برخلاف کتاب چاپی، کتاب الکترونیک قابلیت چندرسانه‌ای بودن را دارد و استفاده از آن جذاب‌تر از استفاده از کتاب چاپی است.

۶. کتابداری

تقابل آموزش سنتی با مدرن در دانشگاه‌ها در رشته کتابداری مطرح است.

۷. اطلاعات

امروزه اطلاعات ضروری‌ترین کالا در همه جوامع و در همه جنبه‌های زندگی بشر است. تا زمانی که ما به توانایی تشخیص دقیق نیاز اطلاعاتی موردنظر خود نائل نشویم، در دنیایی از انواع اطلاعات گوناگون سرگردانیم. همان‌طور که می‌دانیم، قرن حاضر قرن انفجار اطلاعات است، قرن اجتناب‌ناپذیری از رشد اطلاعات و جالب‌توجه اینکه هرچه اطلاعات افزایش می‌یابد، ابزار ذخیره‌سازی آن کم‌حجم‌تر می‌شود.

انسان برای ارتقای موقعیت اجتماعی خود به افزایش دانش و اطلاعاتش نیاز دارد. البته، انتخاب صحیح اطلاعات و راه مناسب دریافت اطلاعات ضروری است تا بتوان بهترین تصمیم را با توجه به شرایط و با احاطه بر اطلاعات کافی گرفت و همچنین، در مباحث علمی به موفقیت دست یافت. برای اینکه اطلاعات به دست یک فرد برسد، عده زیادی از تولیدکنندگان^{۱۶} همچون نویسندگان، مترجمان و

امروزه اطلاعات ضروری‌ترین کالا در همه جوامع و در همه جنبه‌های زندگی بشر است. تا زمانی که ما به توانایی تشخیص دقیق نیاز اطلاعاتی موردنظر خود نائل نشویم، در دنیایی از انواع اطلاعات گوناگون سرگردانیم

کاریکاتور، ۱۵۶-۱۵۵ (بهمن و اسفند ۹): ۱۳۸۳.
 ۲. شجاعی طباطبائی، مسعود. «کاریکاتور تلخ اما شفا دهنده». نشریه هنرهای تجسمی، ۲۲ (اردیبهشت): ۱۳۸۴.
 ۳. طلایی، کاظم. «مرز تصویرسازی کاریکاتور کجاست». کیهان کاریکاتور، ۱۴۰-۱۳۹ (مهر و آبان): ۱۳۸۲.
 ۴. فارسی، منصور. نگرشی بر کلیات تئوری کاریکاتور. [بی‌جا]: انتشارات پارت، [بی‌تا].
 ۵. فراهانی، محمود «بررسی کاریکاتور به عنوان هنری اجتماعی (با تاکید بر کارکرد اصلاحی آن)». پایان نامه کارشناسی پژوهشگری علوم اجتماعی، ۱۳۸۶.

۶. لطیفی، غلام‌علی. «زبان کاریکاتور: نگاهی به تاریخ هنر کاریکاتور در ایران». خط خطی، ۱۳۸۷. (دسترس پذیر در نشریه الکترونیکی <http://www.irancartoon.ir>، ۱۰ دیماه ۱۳۸۸).

Boeschoten, R. V. (2006), "Media(tion)", Critical Perspectives on International Business, Vol. 2 No. 3, pp. 220-229.

Hafiz, S.A. (2006), "Caricature... The laughing tragedy: Content analysis of caricatures and cartoons published in Egyptian newspapers namely Alakhbar- Alahram- Alwafd- Alaraby- Alosbou' - Sawt Aloma- Alahaly- Rose Alyossef magazine during the period from March 1st to December 31st 2005", available at: <http://www.moltaka.org/en/report/06/pr0106.htm>

۱. سبویکی، افشین (۱۳۸۳). «آیا کاریکاتور چهره یک هنر است»، کیهان کاریکاتور، ش ۱۵۵-۱۵۶ (بهمن و اسفند ۱۳۸۳).
 ۲. شجاعی طباطبائی، مسعود (۱۳۸۴). «کاریکاتور تلخ اما شفا دهنده»، نشریه هنرهای تجسمی، ش ۲۲ (اردیبهشت ۱۳۸۴).
 ۳. طلایی، کاظم (۱۳۸۲). «مرز تصویرسازی کاریکاتور کجاست»، کیهان کاریکاتور، ش ۱۴۰-۱۳۹ (مهر و آبان ۱۳۸۲).
 ۴. فارسی، منصور (بی‌تا). نگرشی بر کلیات تئوری کاریکاتور، [بی‌جا]: انتشارات پارت.

۵. فراهانی، محمود (۱۳۸۶). «بررسی کاریکاتور به عنوان هنری اجتماعی (با تأکید بر کارکرد اصلاحی آن)». پایان نامه کارشناسی پژوهشگری علوم اجتماعی.

۶. لطیفی، غلام‌علی. «زبان کاریکاتور»، خط خطی (نشریه الکترونیکی)، قابل دسترس در: <http://www.irancartoon.ir>

7. Boeschoten, R. V. (2006), "Media(tion)", Critical Perspectives on International Business, Vol. 2 No. 3, pp. 220-229.

8. Hafiz, S.A. (2006), "Caricature... The laughing tragedy: Content analysis of caricatures and cartoons published in Egyptian newspapers namely Alakhbar- Alahram- Alwafd- Alaraby- Alosbou' - Sawt Aloma- Alahaly- Rose Alyossef magazine during the period from March 1st to December 31st 2005", available at: <http://www.moltaka.org/en/report/06/pr0106.htm>

ضعف و قدرت پیام‌های ارائه شده‌ای می‌پردازند که در حوزه کتاب، کتابخانه و کتابداری مطرح هستند. بهره‌گیری از این پیام‌ها می‌تواند جنبه‌های کمی و کیفی کار کتابداران را ارتقا دهد. به عبارت دیگر، ایجاد یک وبلاگ یا وبسایت با محتوای کاریکاتورهای کتابداری برای کتابداران، روشی برای تبادل افکار، عقاید، استراتژی‌ها، پیشنهادها و از میان برداشتن مشکلات موجود در جامعه کتابداران خواهد بود. نمونه‌هایی از موارد فوق مانند تشویق و ارائه مباحث مرتبط با جریان کتابداری و اطلاع‌رسانی، افزایش افکار انتقادی، به تصویر کشیدن ایده‌ها از سوی کتابداران در قالب کاریکاتورها و ترویج کتابداری به عنوان یک حرفه ارزشمند و حیاتی است. علاوه بر این، عناوین هنری مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌توانند به عنوان اولویت‌های پژوهشی مدنظر قرار گیرند. همچنین، کاریکاتورهایی که در اینجا تحلیل شدند، می‌توانند با دیدگاه‌های افراد مختلف تحلیل شوند، افرادی مانند کتابداران، اعضای هیئت علمی، کاربران نهایی کتاب‌ها، منابع اطلاعاتی و خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی.

پی‌نوشت‌ها:

پی‌نوشت‌ها:

1. ali.isfandyari@gmail.com

2. kashinahangi@yahoo.com

۳. برای مطالعه بیشتر، بنگرید به: فراهانی، (۱۳۸۶).

4. Caricature

5. Annibale Carracci

6. Cartoon

7. Marshall McLuhan

8. The medium is the message

9. Boeschoten

۱۰. قابل دسترس در: <http://contact.abdicartoon.com>

11. Toghan

12. <http://www.cartoonstock.com>; <http://www.irancartoon.ir>;

<http://www.nlai.ir>

۱۳. برای درک بهتر مضامین، پیوستی و چوینایی کاریکاتورهای مورد بررسی، در راستای موضوعات هشت‌گانه استخراج شده در این پژوهش، برای نمونه، کاریکاتورهایی را می‌توان در پیوست الف مشاهده کرد.

14. Bookworm

15. Burnout

16. Producers

17. Manipulators

18. Distributors

19. Meta-reference

مآخذ:

۱. سبویکی، افشین. «آیا کاریکاتور چهره یک هنر است». کیهان

ایجاد یک وبلاگ یا وبسایت با محتوای کاریکاتورهای کتابداری برای کتابداران، روشی برای تبادل افکار، عقاید، استراتژی‌ها، پیشنهادها و از میان برداشتن مشکلات موجود در جامعه کتابداران خواهد بود